



Vrcholný a pozdní středověk – standardizace řemesla

Keramická trojnožka uložená v archeologické sbírce Muzea hlavního města Prahy má označení H 14837. Podle svého prozaického pojmenování je opatřena třemi nožkami a také dutou rukojetí, do níž bylo možné zasunout dřevěnou násadu pro snazší manipulaci s nádobou v ohništi. Díky tomu, že trojnožkou bylo možné vést teplo ode dna, lidé od vrcholného středověku mohli své pokrmy smažit, nejen vařit v tradičních vysokých hrncích. Odtud odvozujeme i další označení tohoto typu nádob – pánvička. Glazura uvnitř nádoby zabraňovala prosakování tekutin, vnějšek trojnožky je zdoben plošnou výzdobou provedenou radélkem.

Vrcholný středověk (13. století) představuje období zásadních proměn keramiky původní raně středověké tradice a nástup nových technologií. Nádobu se nejen lepí či obtáčí, ale také vytáčí na rychle rotujícím hrnčířském kruhu, jehož zavedení umožnilo masivní produkci a rozvoj specializace hrnčířského řemesla. Nové horizontální pece umožnily kvalitnější výpal zboží, teplota a atmosféra výpalu v peci mohla být lépe kontrolována.

Zatímco v raném středověku převládají jednoduché bezuché hrnce, od 13. století jsou hrnce a hrnky již opatřeny uchem. Rozrůstá se také tvarové spektrum nádob – objevují se džbány, konvice, trojnožky, poháry, misky, poklice a kahany. Některé z nich se udržely až do dnešní doby. V pozdním středověku (14.–15. století) jsou jednotlivé tvary standardizovány a výrobní technologie unifikovány. Objevují se další inovace, např. polévání vnitřku nádob olovnatou glazurou, jež záhy potlačí produkci běžné rezné hrnčiny. Velmi nápadná je však stále absence plochých tvarů, které by mohly být využity pro stolování – talíře a ploché misky byly pravděpodobně pořád dřevěné.



Pražský pohár je specifickým typem vyráběným pražskými hrnčíři v pozdním středověku. Tmavé skvrny na povrchu byly způsobeny během výpalu, kdy došlo k vyjmutí z pece a následnému ponoření do roztoku zkvašené mouky a vody. Nepatrné organické částičky přilnuly k povrchu a vytvořily tyto typické skvrny (inv. č. H 16637).



Keramický kahan byl důležitou součástí vybavení středověkých domácností. Oproti drahým voskovým svícím představoval levnou variantu osvětlení. Stačilo do něj nalít trochu oleje či tuku, vložit knot do výlevky, zapálit a výsledkem byla efektivní keramická lampa. Kahan na obrázku byl nalezen při výzkumu v Purkyňově ulici v Praze na Novém Městě (inv. č. A 181438).



Loštické poháry vyráběli hrnčíři v moravských Lošticích a v 15. století, v době své největší proslulosti, byly známy po celé střední Evropě, tudíž i v centru Českého království. Tento exemplář štíhlého tvaru je opatřen třemi ouškami, která však plní jen dekorativní účel. Bradavičnatý povrch nádoby nepůsobí příliš atraktivně, pro středověkého člověka však splňoval estetický ideál. Významným prvkem bylo patrně i praktické zdrsnění vnějšku poháru (inv. č. H 1292).

Na trh do Prahy

Ve vrcholném středověku se hrnčíři orientovali spíše na úzce lokální trhy, což vedlo k regionální roztržitosti keramické výroby. S počátkem 14. století však zjišťujeme tři rozsáhlé výrobní a distribuční zóny, zapojené do rozsáhlejšího tržního systému. Z jižních a západních Čech známe keramiku tenkostěnnou, redukčně pálenou do odstínů šedé a černé barvy, zdobenou pásy radélkové výzdoby či vodorovnými rýhami. Druhá skupina ze severozápadních, severních a východních Čech je typická tenkostěnnými nádobami oxidačně pálenými do odstínů okrové, červené či bělavé barvy, často zdobenými červeným malováním nebo vodorovnými rýhami. Poslední skupinu rozpoznáváme ve východní části středních Čech a zahrnuje poměrně hrubou hrnčinu, nepřilíší kvalitně oxidačně pálenou do odstínů hnědé barvy, zdobenou vodorovnými rýhami nebo vývalkovou šroubovicí. Všechny tyto tři výrobní okruhy se střetávají ve středu země, ze středověkých pražských tržišť si proto lidé mohli odnést keramické nádoby z různých koutů Čech. Keramika nebyla často jen vlastním předmětem směny a obchodu, sloužila také jako obal pro dovážené komodity, především tekutiny. Nahrazovala tak dnešní kartonové krabice a plastové sáčky.



Nádoby na obrázku jsou reprezentanty různých distribučních zón, protínajících se ve středověké Praze (inv. č. A 150340, A 111715 a A 173664).

Literatura:

Vařeka, P.: Proměny keramické produkce vrcholného a pozdního středověku v Čechách, Archeologické rozhledy 50, č. 1, s. 123–137, 1998.